

ADAPTACIJA STAREŠINA RATNIM USLOVIMA

„Adaptacija ili prilagođavanje je isti proces. Pod adaptacijom se u psihologiji podrazumeva sposobnost osobe da se snalazi u problemima životnih situacija. Adaptacija se ogleda u sposobnosti osobe da izgradi harmoničan odnos sa sredinom u kojoj živi... Čovek u procesu života i rada menja ne samo okolinu nego i sebe, stalno se adaptira na ono što je neophodno i neizbežno. Čovek se celog života adaptira na nove životne uslove, i to kako fizički i emocionalno, tako i socijalno i profesionalno sticanjem određenih navika i stavova”¹.

Stalno obnavljanje ratne tehnike u našoj armiji postavlja pred starešine rodova i službi sve novije i složenije zadatke. Pre svega — da steknu sposobnost za permanentnu adaptaciju novoj tehnici, naročito u okviru uže specijalnosti. Jer ratna tehnika je već postala toliko složena i razgranata da se i u domenu svoje specijalnosti može izvanredno dobro poznavati samo deo jedne grane tehnike. To, naravno, pretpostavlja neprekidno proučavanje novih tehničkih sredstava. Sa druge strane, međutim, ovoj nužnosti za specijalizaciju starešina u određenoj grani ili vrsti tehnike imanentno je upoznavanje savremene ratne tehnike bilo koje vrste. Zašto? Razlog je jasan. Pojedine grane tehnike i nauke toliko su međusobno uslovljene, povezane, da jedan specijalist u klasičnom smislu više i nije specijalist ako, sem stečenog užeg znanja, ne stiče nova saznanja iz nekada, naizgled, veoma dalekih i nekomplementarnih tehničkih oblasti. Znači, savremeni vojni starešina mora pre svega da oformi i razvija tehnički duh i smisao za savremena tehnička dostignuća. Ovo tim pre što se ratna tehnika sve više i brže razvija i, analogno tome, brže se zamenjuju ona sredstva koja su trenutno na upotrebi u armiji. „Opremanje oružanih snaga savremenom tehnikom postavlja pred starješine i komande mnoge odgovornosti i zadatke u mnogo čemu drukčije od ranijih, a u svakom slučaju znatno složenije. Nova borbena tehnika traži, prije svega, da svaki vojnik i starješina majstorski rukuje s njom. Tehnika, sama po sebi, bez ljudi koji će njom rukovati, koji će najbolje znati da je upotrebe, koji će u njenoj primjeni ispoljiti hrabrost, visoko znanje i svijest — samo je mrtvi kapital, nema borbene udarne vrijednosti. Ona ne može sama riješiti sudbinu rata. Sudbinu rata rješavaju ljudi naoružani visokom svijesću i moralom, hrabrošću i majstorstvom u rukovanju tehnikom”².

U savremenoj armiji je moguće da starešina i njegova jedinica budu izvrgnuti opasnosti, ne samo ako ne prate razvoj savremene tehnike i ne znaju da je upotrebe, nego još više ako ne shvate

¹ Grupa autora: *Izabrana poglavlja vojne psihologije*, VSP, Beograd 1962. godine, str. 64.

² Josip Broz Tito: Intervju „Narodnoj armiji” povodom 20-godišnjice lista, Beograd, 1965.

i ne uzmu u obzir da savremena ratna tehnika diktira brzinu i karakter dejstva, reagovanje i tempo napada protivnika. Sta to znači za našeg starešinu? Pre svega, da je neophodno i neizbežno da se što pre adaptira savremenoj ratnoj tehnici, da je dobro upozna (ili barem da razvije smisao za nju), da brže misli, reaguje i odlučuje i izvršava donete odluke. Ovde nema potrebe da se dalje upuštamo u pitanja uticaja tehničkog razvitka na kvalitete starešinskog kadra, jer je to već opisano u našoj vojnoj literaturi.³

Postoji, međutim, drugo značajno pitanje koje se odnosi na starešinu i savremenu ratnu tehniku. Naime, svaki naš starešina se nalazi u ulozi nastavnika, naročito onaj koji radi neposredno sa vojnicima u bilo kojem rodu ili službi. A danas naši vojnici ni po znanju, ni po školskoj spremi, a ni po mentalitetu nisu onakvi kao što su bili vojnici neposredno iza rata. To je odraz opštedruštvenog i ekonomskog razvitka čitave zemlje. Broj studenata u SFRJ 1945. godine iznosio je 25.339, a 1956. godine 170.499. Samo na tehničkim fakultetima i visokim tehničkim školama 1945. godine bilo je 5.830, a 1965. 28.457 studenata. U industriji SFRJ je 1953. godine bilo 2.795 inženjera, a u 1964. godini 10.863. U industriji i građevinarstvu 1964. godine bilo je zaposleno 1.634.390 radnika, prema 808.000 u 1952. godini. U 1953. godini, na 125 zaposlenih radnika dolazio je jedan sa fakultetskim obrazovanjem, a u 1964. godini jedan na 70 radnika.⁴

Ovi podaci nam govore ne samo da se promenila struktura našeg stanovništva nego, vezano sa tim, i socijalna struktura naših vojnika. To znači da u armiju dolazi sve više raznih inženjera i tehničara, mladića sa osmogodišnjom školom, kvalifikovanih ili polukvalifikovanih radnika iz industrije, kao i regruta sa sela koji su takođe uspeli da nešto nauče o motoru, traktoru, kamionu, radio-aparatu, televizoru, tranzistoru itd. Knjige, časopisi, štampa, radio i televizija i ostala sredstva masovnih komunikacija upoznavaju našeg čoveka iz grada i sela sa novim tehničkim dostignućima u nas i svetu. To neminovno i neizbežno upućuje da naš starešina danas u radu sa takvim vojnicima ne može niti sme ostati na onim znanjima koja je stekao u vojnim školama ili akademijama. Ta njegova znanja više nisu dovoljna niti važe za sve vreme. Znači, današnji starešina mora kontinuirano da uči, temeljito da poznaje svoj zanat i da vlada metodama za najefikasnije prenošenje svoga znanja na vojnike, imajući pri tom u vidu njihova školska i druga znanja.

Pod pretpostavkom da starešina ima odgovarajuća tehnička znanja, ne bi se smela zanemarivati činjenica da se danas i način prenošenja znanja na novog vojnika bitno razlikuje od ranijeg. To znači da savremeni starešina, pored poznavanja savremene ratne tehnike, radi obrazovanja i vaspitanja novih generacija vojnika, nužno treba da poznaje i druge tekovine materijalnog i duhovnog kulturnog stvaralaštva naših ljudi, odnosno tekovine kulture koje

³ M. Stanišić: *Uticaj savremenog tehničkog razvitka na kvalitete starešinskog kadra*, Vojno delo, Beograd, 1/64.

⁴ Savezni zavod za statistiku: *Jugoslavija 1945—1964*, Beograd, novembra 1965. godine.

je stvorilo čovečanstvo uopšte. Obrazovni i vaspitni rad sa vojnicima na području savremene tehnike veoma je težak za starešinu koji ne poznaje i druga dostignuća nauke.

Nemoguće je danas zamisliti takav nastavni čas, seminar ili drugi andragoški oblik rada na kojem starešinu kad, na primer, govori o infracrvenim zracima vojnik ne bi mogao da zapita za detalje o tim ili drugim vrstama zračenja. Ili, kad je reč o bojnim otrovima, vojnik može da upita nešto i iz područja hemije. Kad se govori, recimo, o pontonima, starešinu bi mogli da pitaju nešto iz statike i opterećenja, a to traži šire poznavanje materije. Suvišno bi bilo nabrajati sve situacije u koje starešina može da dođe. Ponekad vojnici pitaju da bi videli koliko sam starešina vlada tom materijom. Znači, pretpostavka je da starešina bude kompletan nastavnik, a to znači i svestan činjenice da pedagoška i andragoška znanja koja poseduje ne mogu biti statička.

Da bi se nova znanja sa uspehom mogla prenositi na vojnike moderne armije, današnje stanje nauke i tehnike, pored ostalog, zahteva i stalno praćenje pedagoške nauke. Drugim rečima, mogli bismo postaviti pitanje — smemo li i da li radimo dobro ako (s obzirom na stanje ratne tehnike i njen razvoj, kao i na današnje mladiće koji i pre dolaska u armiju stižu izvesno vojno obrazovanje) i danas objašnjavamo, na primer, busolu, pušku i slično, kao što smo to radili pre deset godina? To znači da se i nastavne metode moraju menjati s obzirom na nove sadržaje nastave i nove vojnike kojima su namenjeni. Naime, pojava nove borbene tehnike diktira i predodređuje novu borbenu pripremu, izmenjeno obrazovanje i vaspitanje vojnika.

Starešina koji poznaje savremenu tehniku, koji poseduje određenu opštu kulturu i poznaje savremene metode prenošenja znanja na svoje vojnike — imaće i zapaženiji autoritet. Ovo svakako pre snagom znanja i argumenata nego snagom čina i položaja. Značajno je u ovom smislu citirati M.I. Kalinjina koji kaže: „Potrebno je da oficira poštuju ne samo kao poručnika ili kapetana, već kao poznavoca svog posla, kao razumnog čoveka i političkog rukovodioca. Drugim rečima, on treba da stekne autoritet, i to pre svega znanjima i iskustvom”.⁵

Ovi stavovi nedvosmisleno ukazuju na neophodnost da starešina temeljito ovlada svojom profesijom u celini, naročito vojnim i vojnotehničkim znanjem, da bi kod svojih potčinjenih i vojnika mogao uživati puno poverenje i ugled sposobnog, obrazovanog i odvažnog oficira.

Fizička adaptacija. Savremena armija, ma koliko bila motorizovana, postavlja posebne fizičke zahteve i opterećenja ljudstvu u pripremama za rat. Kad govorimo o ljudstvu, ne smemo misliti samo na vojnika i raditi na formiranju samo njegove fizičke kondicije odnosno samo njega adaptirati za savremene uslove ratovanja. Jer savremena armija i rat donose psihofizičko opterećenje i vojniku i starešini. U eventualnom nuklearnom ratu, i ne samo nuklearnom, obo-

⁵ Edicija Uprave MPV JNA „Problemi vaspitanja i obuke” sveska br. 15.

jica će biti podvrgnuti izvanredno teškim i fizičkim i psihičkim naporima. Stoga je dobra fizička obučanost jedan od prvorazrednih faktora za brzo snalaženje u svim zemljišnim i vremenskim uslovima itd. Zato i trajno vežbanje na terenu, u prirodnim uslovima, predstavlja jedan od značajnih oblika jačanja fizičke kondicije.

U pripremama za savremeni rat starešina će biti u situaciji da radi isto što i vojnik. On mora da se brzo kreće, maršuje, da lako savlađuje prirodne i veštačke prepreke, da puže i skače, da savlađuje vodene prepreke bez opreme i sa njom, da bude spreman za borbu prsa u prsa, da može da radi u svim vremenskim uslovima (danju i noću, u toplom i hladnom, na kiši i snegu itd). To znači da svaki starešina mora da adaptira svoj organizam na teške fizičke napore, adekvatne onima koji se mogu očekivati u savremenom ratu. A da li se u nas uvek dovoljno shvata nužnost da starešine (pre svega one koje su radom vezane neposredno za vojnika — u vodu, četi i bataljonu) treba da izdržavaju fizičko opterećenje isto kao i vojnici koje kroz obuku želimo da adaptiramo ratnim uslovima?

Saradnici Higijensko-hemijskog instituta Higijenskog zavoda VMA⁶ vršili su ispitivanje grupe od 521 trupnog starešine (oficira i podoficira) od 20 do 35 godina starosti i ustanovili da se prosečne vrednosti bodova step-testa (po Harwardu)⁷ kreću u visini prosečnih vrednosti regruta, a da znatnije zaostaju iza prosečnih vrednosti starih vojnika. To govori o slabijoj fizičkoj kondiciji trupnih starešina koja je jednaka još neizvežbanim regrutima, a slabija od vojnika koji su prošli obuku. To, s druge strane, znači da su stariji vojnici otporniji, izdržljiviji i pripremljeniji za teže fizičke napore od svojih trupnih starešina. Ovde je interesantno pomenuti opšta iskustva o fizičkoj kondiciji i izdržljivosti starešina u narodnooslobodilačkom ratu. Ona nam, suprotno od ovih ispitivanja, govori da su starešine tada bile izdržljive kao i borci. Komandiri i komandanti su bili na čelu kolona na maršu, u napadu i sličnim situacijama. Nije bilo slučajeva da su izostajali zbog neizdržljivosti. To, svakako, ne znači da tako neće biti i u eventualnom budućem ratu. Ali, ovaj će, s obzirom na njegov bitno izmenjeni karakter, tako reći već u prvom sekundu zahtevati punu spremnost svih, a ne postepenu adaptaciju. Ako bi se problem fizičke i druge adaptacije ratnim uslovima prepustio vremenu za koje je i potrebna — to ne bi bilo povoljno.

Jedna druga grupa stručnjaka vršila je ispitivanje fizičke kondicije starešina koje rade u štabovima i ustanovama JNA i došla do interesantnih podataka.⁸ Ispitano je 709 starešina oficirskog

⁶ Podaci uzeti iz neobjavljenog rada sanitetskog pukovnika doc. dr. Vudroa Radmilija iz Higijensko-hemijskog instituta Higijenskog zavoda VMA „Značaj fizičke kondicije vojnika i metode za njeno ocenjivanje”.

⁷ Harwardov test je američki. Njime se ispituju fizička izdržljivost i kondicija ljudi. Posebno se upotrebljava kod ispitivanja fizičke kondicije sportista i vojnih lica. To je jedan od boljih metoda za takva ispitivanja.

⁸ Ispitivanje je vodio sanitetski potpukovnik dr P. Mirić, specijalista za sportsku medicinu. Podaci su uzeti iz još neobjavljenog materijala o ispitivanju fizičke kondicije starešina u oktobru 1965. godine. Materijali se nalaze u Higijensko-hemijskom institutu Higijenskog zavoda VMA.

ranga i to 32 starešine rođene 1937. godine i mlađe, 118 starešina rođenih 1930. do 1936, 340 starešina rođenih 1925. do 1929, 219 starešina rođenih 1920. do 1924. god. Svi su oni bili ranije pregledani i oglašeni sposobnim za obaveznu fiskulturnu aktivnost u JNA. Ispitivanja Harwardovim step-testom (modificirano prema Bergmanu koji je lakši) pokazala su veoma slabu fizičku kondiciju starešina, a posebno slabu izdržljivost. Od ispitanih starešina, starijih od 35 godina života, 30% su bili gojazniji nego što bi trebalo da budu s obzirom na godine i vojničku profesiju. Od 1.078 ispitanih oficira i podoficira na dužnostima u štabovima, samo se 7 bavi sportom u slobodnom vremenu.

Ovi podaci nas nedvosmisleno navode na zaključak da se problemu fizičke adaptacije starešina, njihovoj fizičkoj izdržljivosti, neophodnoj za savremena ratna dejstva, ne poklanja dovoljna pažnja. Iz ovoga proizilazi i imperativ da se same starešine više pozabave pitanjima svoje fizičke adaptacije objektivnim potrebama jačanja savremene armije.

Rekli smo da savremeni rat traži i od vojnika i od starešine veliku fizičku izdržljivost, fizičku snagu, brzu i adekvatnu reakciju u pokretima i mislima. To se postiže jedino stalnim vežbanjem u svim vidovima fizičkog jačanja. Samo uvežban, fizički istreniran organizam starešine moći će lako da izdrži sve fizičke i psihičke napore u savremenoj borbi. Takav starešina koji se čeličio i stekao fizičku otpornost lako će slediti svoje mlade vojnike i savladati zemljišne prepreke, lakše će raditi i dejstvovati kad nosi gasmasku, biće otporniji na promene temperature, sposobniji za brzu orijentaciju i brzo reagovanje. Takav će starešina sigurno imati poverenje u sopstvenu fizičku snagu i izdržljivost, biće hrabriji i odlučniji. Moglo bi se reći da fizička kondicija i izdržljivost često zavise i od pripadnosti rodu vojske. Sa tog stanovišta posmatrano — zajedničke vežbe i druge oblike fiskulture trebalo bi više podrediti cilju psihofizičke adaptacije celokupnog ljudstva. Postoje, međutim, i posebni sportovi i oblici fiskulture koje mogu i treba da upražnjavaju samo starešine nekih rodova radi razvijanja onih pokreta ili refleksa koji su naročito potrebni i karakteristični upravo za taj rod ili službu. To znači da bi, pored tzv. petoboja ili desetoboja, trebalo uvežbavati savladavanje najrazličitijih prepreka, razvijati armijski kros preko ispresicanog zemljišta, i to ne samo za vojnike nego i za starešine, upražnjavati štafetno trčanje, gimnastiku na zemlji i sprava, oblike borbe prsa u prsa (hvatanje, džudo, boks) plivanje i veslanje, skijanje, dizanje tegova, bacanje kugle i diska itd. Kad govorimo o fizičkoj kondiciji starešina, mislimo na sve starešine rodova i službi, jer su sve jednako izložene ratnim naporima.

S obzirom na aktuelnost i interesantnost navešćemo neke podatke o metodici ispitivanja fizičke kondicije u engleskoj armiji.⁹

Fizička obuka kod njih je, verovatno, što se može prosuditi prema njihovim testovima o fizičkoj kondiciji, veoma intenzivna.

⁹ Podaci su dobiveni od sanitetskog pukovnika prof. dr Borivoja Vračarića načelnika Higijensko-hemijskog instituta Higijenskog zavoda VMA, a odnose se na problem testiranja fizičke kondicije vojnika i starešina.

Sem toga, postoje veoma detaljno razrađena i privlačno ilustrovanja uputstva za telesno vaspitanje u jedinicama. Nakon obuke se svi vojnici proveravaju u izdržljivosti i borbenoj spremnosti tzv. „borbenim testom“, a imaju i poseban test za ispitivanje izdržljivosti i borbene spremnosti za starešine do 35 godina starosti.

„Borbeni test“ za vojnike koji je nešto teži od „normalnog“ za starešine, sastoji se iz marša od 10 milja; u toku marša svaki vojnik treba da nosi svoga druga 200 jardi, preskoči zid od 6 stopa i jarak širok 10 stopa. Na kraju marša svaki ispaljuje u dve mete po 5 metaka. Sve ovo treba da se izvrši za dva i po časa i da svaki postigne 5 pogodaka. Test se izvodi u punoj ratnoj opremi.

Takozvani „normalni test“ borbene spremnosti kojim se ispituju uvežbanost i kondicija starešina do 35 godina starosti, sačinjava: marš od 8 milja, u toku marša treba savladati zid visok 6 stopa, jarak širok 8 stopa i nositi svoga druga iste težine 100 jardi. Na kraju marša svaki ispitanik je dužan da u dve mete ispali po 5 metaka.

Ovi testovi nesumnjivo ukazuju na pažnju koja se u engleskoj armiji poklanja fizičkoj kondiciji. Možda bi bilo veoma korisno da i mi oformimo standardne testove za merenje fizičke kondicije naših vojnika i starešina.

Razmatranja o fizičkoj izdržljivosti u savremenom ratu upućuju nas na stvaranje takvih uslova u kojima će naš starešina moći da stiče sve ono što će mu omogućiti da izdrži psihofizičke napore nametnute tempom modernog rata. To će biti moguće jedino uz kontinuiranu aplikaciju takvih radnji u borbenom i fizičkom obučavanju i vaspitavanju koje će stvoriti dobro istrenirani i izdržljivi organizam našeg starešine.

*Potreba premeštaja.** Podatak da štabni oficiri imaju slabiju fizičku kondiciju upućuje na razmišljanje. Da li je za takve starešine bavljenje fiskulturom jedini put da bi postigli izdržljivost, potrebnu za službu u JNA, ili je put moguće naći u operativnijem smenjivanju sa štabnih dužnosti i raspoređivanju u trupu i obratno. Sigurno je da je to jedan od puteva za formiranje psihofizičke čvrstine starešina. Ali možemo odmah postaviti i pitanje — da li je fizička izdržljivost danas jedini razlog za dosledno sprovođenje principa premeštaja starešina? Svakako da problem fizičke izdržljivosti ne može biti jedini povod za to. U svakoj armiji, pa i u našoj, postoji dvostruka škola prakse — trupna i štabna. Obe su potrebne savremenom vojnom starešini u pripremi za rat.

U trupu se stiču samostalnost, inicijativa i odlučnost, lakše se i brže formira lična odgovornost, starešina se vežba u brzom procenjivanju situacije i donošenja odluka, snalaženju u vanrednim situacijama (na probnim uzbunama, logorovanju, manevrima, pri elementarnim nepogodama, potresima, poplavama, masovnim nesrećama i sl.) Starešine u trupu lakše stiču iskustvo i brže postaju organiza-

* U nekim armijama premeštaji oficira iz trupne službe u štabnu ili obratno nazivaju se rotacijom. Ona nije vezana za viši ili niži položaj, nego je značajna za upoznavanje raznih vojnih dužnosti.

tori borbene i moralno-političke pripreme vojnika, na licu mesta se upoznaju i ovladavaju savremenom tehnikom, bolje sagledavaju mogućnosti i snagu vojničkog kolektiva, realnije postavljaju zadatke i zahteve pred mlađe starešine i vojne kolektive. U trupi se bolje jača volja starešine za savlađivanjem raznorodnih prepreka, za mobilizaciju sopstvenih snaga, za trajnu borbu protiv teškoća u postizanju ciljeva, razvijanju sposobnosti za stvaralački rad itd. U trupi se uči kako se razvija i ostvaruje veza između starešina i vojnika, kako takva stvaralačka uzajamnost olakšava izvršenje svih radnji i zadataka u ratnoj situaciji. Kroz trupnu obuku stvara se kontinuirana veza između starešine i vojnika, izbegava se da vojnici „čekaju“, da se polovično zapošljavaju, da se stvaraju pauze i slično. Jer zastoji u radu, neopravdana iščekivanja u ratnoj situaciji, stvaraju uslove za iznenađenja, parališu brze reakcije i odgovore vojnika i starešina, a to, praktički, znači psihofizičko mrtvilo i poraz. U trupi se kroz obuku na različitom zemljištu, u razna godišnja doba i slično, starešina vežba u brzim i trenutnim adaptacijama nepredviđenim situacijama.

U štabnoj službi, međutim, svaki starešina ima mogućnost da se adaptira na sinhronizovanje rada u štabnom odeljenju ili između starešina rodova i službi. Uopšte, uvežbava se u procesu koordinacije i sadejstva po principima grupnog ili timskog rada u kojem su ideje ili radnje, više ili manje, plod celine. Štabna služba izostrava osećaj za vreme kao prostor koje, kao značajan faktor, zahteva da se već u mirnodopskim prilikama uvežbavaju koncizna i sadržajna izlaganja. To uvežbavanje za uprošćen rad u ratnoj situaciji zahteva smanjivanje transmisionih poluga koje otežavaju dobijanje informacija potrebnih za pravilne i potpune procene situacije, otežavaju brzo prenošenje odluka i izvršavanje naređenja. Drugim rečima, to znači da savremena armija (bez obzira na svoju masovnost i nužno potreban štabni mehanizam) zahteva uprošćen rad štabova, a istovremeno i smanjivanje broja ljudi koji tu rade. Navike starešina u mirnodopskim uslovima na teški i glomazni štabni mehanizam znatno smanjuje dinamičnost u odlučivanju i rešavanju, efikasnost i brzinu u radu. Stoga se u savremenoj armiji nužno postavlja pitanje smanjivanja broja transmisija — odeljenja, odseka i slično, a time i broja štabnih oficira, uz povećanje njihovog kvaliteta i kvantiteta rada. Teško je danas zamisliti da bi se starešina koji 5—10 godina radi u štabu, uz sporo donošenje odluka i rešenja, uz velike diskusije i birokratizam u radu, gde postoje razne komisije što znači kad je smanjena lična odgovornost — mogao u slučaju agresije brzo prebaciti na sasvim nov kolosek, odnosno stil i način rada, razmišljanja, odgovornosti i brzih reagovanja na informacije i događaje. Sigurno je da se može postaviti pitanje potrebe studioznijeg rada, naročito za više štabove. Ali to se može postići i raznim oblicima rada kroz studijske grupe koje nemaju neposrednog uticaja na operativne planove ili mehanizam koji omogućava štabovima da brzo pređu na ratne uslove rada. U manjim, ali boljim štabovima, u koje na izvesno vreme dolaze starešine iz trupe, najverovatnije se neće smanjivati operativnost u radu, odlučnost, odgovornost i inicijativa.

Razumljivo je što se mišljenje o uprošćavanju i viših štabova može staviti prigovor. No, pri tom treba voditi računa i da li se radi o većoj ili manjoj armiji, pa u vezi s tim i o mehanizmu komandovanja, a s druge strane, i o svrsishodnosti gotovih rešenja „recepata“ koje bi pravili viši štabovi za niže. Zar manevar, vreme, prostor i snaga oružja u savremenom boju nisu u protivrečnosti sa primenom „gotovih“ rešenja koja će se za niže jedinice praviti u višem, ali zato glomaznijem štabu? Čini se da jeste! Tim pre za manje zemlje i armije. No, to je svakako složeno pitanje koje traži šire i dublje razmatranje, i za naše prilike ostaje još otvoreno.

S druge strane, dolazak starešina koji poznaju život i probleme u trupi osvežava štabnu službu, čini je realnijom, bližom životu, dinamičnijom i lišava je administrativnog balasta i spona koje često vezuju starešine hroničare u štabu. U tako kadrovski osvežavanom štabu stil rada i odgovornost prisiljavaju sve starešine na studiozan rad, na upoznavanje ne samo tehničkog vojnog potencijala i njegove primene, nego i drugih srodnih oblasti koje imaju znatan uticaj na razvitak mirnodopske armije i njenih ratnih dejstava. Tu spadaju, pre svega, problemi društveno-ekonomskog razvoja zemlje (saobraćaj, turizam, hidroenergetski sistem, vojnogeografske promene, demografski problemi, struktura društva, socijalna problematika, moralno-politička situacija itd.).

Savremeni rad u vojnim štabovima zahteva jednostavne i brze informacije, bez posredstva velikog broja unutarinstitucionalnih releja. To starešinama omogućava brzo reagovanje, pripremu, brzu koordinaciju rada između delova štaba, kao i prema dole. Znači, već u mirnodopskim uslovima treba ovladati tehnikom ekonomisanja vremena kao bitnog faktora za uspeh u savremenom ratu. A to, opet, znači i uvežbavanje svih refleksa, odnosno sposobnosti za brzo mišljenje i odlučivanje.

Individualno učenje. Savremena ratna tehnika i mogućnosti atomskog oružja izmenile su profile mnogih vidova, rodova i službi. To ne samo što je pred starešine postavilo zahtev da upoznaju tehniku i izgrade svoj tehnički duh, nego je i dovelo do specijalizacije mnogih starešina i vojnika. No, upravo mogućnosti nuklearnog oružja i principi vođenja rata postavljaju u izvesnom smislu i problem despecijalizacije* starešina, pa i vojnika. Ovaj problem treba shvatiti ne kao svaštarstvo u radu starešine, nego baš kao zahtev da bude specijalista, ali i da stekne takva opšta vojna i tehnička znanja koja će mu omogućiti da u slučaju potrebe preuzme i druge dužnosti. Zar u savremenom ratu neće biti neophodno, i to ne retko, da punilac zameni nišandžiju na topu, da radišta zameni puškomi-traljesca, pomoćnik da preuzme upravljač vozača, a kad mu se vozilo nalazi u ćorsokaku, da prihvati i ručni bacač, ili da artiljerac zameni pešaka itd. U savremenom ratu može doći i do toga da, na primer, referent saniteta bataljona povede ostatke bataljona

* Pod despecijalizacijom se podrazumeva upotreba bazičnih vojnih znanja koja svaki starešina može i mora upotrebiti u određenoj situaciji borbe ili boja, bez obzira na specijalnost svoga roda ili službe.

posle teških udara i komanduje. Bilo je dosta takvih i drugih primera u našem narodnooslobodilačkom i sovjetskom otadžbinskom ratu. Evo šta o tome govori Barabanščikov u priručniku vojne pedagogije i psihologije: „Uvođenje komplikovanih mašina traži od vojnika do sada neviđeno brza dejstva, sposobnost da naglo menja vid delatnosti i da izdržava trajna fizička i psihološka opterećenja.”¹⁰

To znači da starešina mora što više individualno da uči i radi da bi stekao znanja potrebna za rad u armiji. U protivnom brzo će ga pregaziti vreme i događaji naročito brz razvoj nauke i tehnike. Poznavanje oružja, našeg i stranog, njegovih tehničkih osobina, a posebno mogućnosti, zaštite od dejstva raznih oružja, pružanja medicinske pomoći, učenje sopstvene i vojne istorije drugih zemalja, proširenje svoje opšte kulture i drugo — predstavljaju danas zakon za vojnog starešinu. Upravo samo takvo znanje i lična kultura starešini će omogućiti da uspešno obučava i vaspitava mlade.

Možemo li danas u eri ekspanzije nauke i tehnike zamisliti, na primer, inženjera, lekara ili nekog drugog stručnjaka sa znanjem iz vremena kad je dobio diplomu? Sigurno da ne možemo, jer bi takav stručnjak predstavljao anahronizam u nauci i društvenoj delatnosti. Svi oni moraju stalno učiti, pratiti savremenu literaturu i druga dostignuća. Štaviše, poznato je da se onaj lekar koji ima i tehničkog znanja bolje snalazi na funkcionalnoj dužnosti, jer ume da manipuliše s mnogim medicinskim aparatima, uređajima i slično. U gotovo istoj situaciji se nalazi i svaki vojni starešina koji po izlasku iz vojne škole mora dalje da uči, prati novo, neprekidno se usavršava u svojoj struci, upoznaje sve pribrežne specijalnosti i usvaja ona znanja koja su mu neophodna.¹¹

Danas je nemoguće tolerisati nepoznavanje izvesnih stvari koje, iako nisu neposredno vezane za užu specijalnost, neophodne su savremenom starešini. Međutim, ima takvih pojava. Jedna grupa stručnjaka Vojnomedicinske akademije ispitala je 87 komandira vodova i četa iz zdravstvene problematike.¹² Na pitanje koje su osnovne mere u borbi protiv pegavca u našim jedinicama, 40% ispitanika nije dalo tačan odgovor. Na pitanje šta komandir na maršu mora da uoči kod vojnika da bi mogao konstatovati početak zamora 47% starešina nije dalo tačan odgovor. Isti autor je ispitao i drugu grupu od 291 starešine, od čina potporučnika do kapetana I klase. Upitnik se sastojao od 34 pitanja i na sva 33% starešina nije dalo

¹⁰ Edicija Uprave MPV JNA „Problemi vaspitanja i obuke” sveska br. 15.

¹¹ Sagledavši značaj ovog problema savremenog starešine, Uprava za moralno-političko vaspitanje JNA izdala je 1965. godine ciklus sveski za vojnotehničko obrazovanje starešina. U ciklusu su, pored ostalih: „Raketna tehnika i savremeni rat”, „Savremena dostignuća na polju elektronike i njene primene u vojne svrhe”, „Savremena vazduhoplovna tehnika i tendencije njenog razvoja” itd.

¹² Ispitivanje je 1965. godine predvodio sanitetski potpukovnik dr Sava Hadžić, načelnik odeljenja za zdravstveno prosvetivanje Epidemiološkog instituta HZ VMA i obradio ovaj problem u još neobjavljenom radu „Ispitivanje znanja neposrednih vojnih starešina iz zdravstvene problematike važne za vojni kolektiv”.

tačne odgovore. Na pitanje — od kojih se bolesti vojnici u JNA zaštićuju vakcinacijom, nije tačno odgovorilo 65—68% starešina. Na pitanje — šta je ono što komandir na maršu mora da uoči kao početak zamora, 49% starešina nije dalo tačan odgovor.

Ovakvi rezultati ispitivanja nisu slučajni. Oni ukazuju na nedovoljno individualno učenje starešina i na pomanjkanje interesa za ona znanja koja su nužna savremenom starešini u armiji bez obzira na struku. Koliko je značajno da savremeni starešina poznaje i neke bitne stvari iz zdravstvene i druge problematike nije potrebno posebno naglašavati.

Volja. Od jačine volje zavisi kako će starešina u ratu izdržati prve časove i dane iznenadnog atomskog udara i da li će u fazi tzv. aktivnog reagovanja pozitivno reagovati i umeti da se snađe i ponaša, ne samo kao ličnost nego i kao starešina. Pozitivno reagovanje starešine kod prvog iznenadnog atomskog udara zavisi najviše od jačine volje koju je starešina izgradio u toku školovanja i u mirnodopskoj službi. Kod takvog šokirajućeg udara u tzv. pozitivnoj fazi aktivnog reagovanja, starešina mora da ponovno uspostavi red među vojnicima, da ih brzo formira kao aktivnu grupu i brzo ih ubedi da je potrebno i moguće dejstvovati živo i vatreno. To je ona aktivna faza pozitivnog delovanja starešine u kojoj kulminatorno dolaze do izražaja čvrsta volja, sposobnost, odvažnost, prisebnost, samostalnost... Da bi imao takve kvalitete u samom početnom trenutku agresije, starešina mora da ih formira i već danas ih ima.

Volju možemo vaspitavati. Zato je i nužno sagledati da li su svesno postavljeni ciljevi lako ostvarivi i koliko je kroz samo izvršenje zadataka moguće vaspitavati volju. Opšte je poznato da postavljene ciljeve nije uvek lako postići. Na tom putu se suprotstavljaju mnoge zapreke, spoljne i unutarnje, bilo u vojnoj službi ili u životu uopšte. Jasno je da ostvarivanje postavljenih ciljeva zavisi od stepena njihove realnosti, a i vaspitanja volje izvršilaca zadatka. To znači da vaspitač volje mora voditi računa o realnosti postavljenog zadatka, naročito u početku formiranja i jačanja volje potčinjenog. Poznato je da čovek gubi volju za rad ako često doživljava neuspehe. Otuda neophodnost da se potčinjenom starešini postavljaju takvi zadaci koje će moći realizovati. To će kod njega stvarati poverenje pre svega u sopstvene snage i mogućnosti, a i prema starijem i svom vojnom kolektivu.

Postavljanje realnih zadataka, jača volju potčinjenog, a obratno slabi. Razume se da to traži naprezanje volje onog koji izvršava zadatke, znači mogućnosti i sposobnosti prebrođavanja unutrašnjih i spoljnih prepreka. A u tome i jeste suština vaspitanja ratničke volje. Savladavanje prepreka na terenu (na primer, plivanje s ratnom opremom, što u izvesnom smislu predstavlja i potencijalnu životnu opasnost, rad pod maskom na eksperimentalno zatrovanom zemljištu), zahteva hrabrost, smelost i odlučnost kao značajne kvalitete voljnih radnji ratnika. Oni se mogu pravovremeno postići jedino radom na vaspitavanju volje još kroz mirnodopski život i obuku starešine.

Unutarnje prepreke voljnih akcija za postizanje cilja su, često, sukobi između osećanja dužnosti i suprotnih osećanja (straha, ličnih interesa i slično). I baš kod starešina treba razvijati osećanje dužnosti (izvršenje naređenja, patriotizma, moralna osećanja itd.) da bi bilo dominantno u pokretanju na voljnu akciju, odnosno da ta odluka koja se donosi kao bitan faktor voljne radnje bude na strani rešenosti starešine da se postigne određeni cilj.

Savladavanje unutarnjih prepreka u vaspitanju volje postiže se pre svega formiranjem ubeđenja u potrebe i mogućnosti izvršenja zadataka. Ako je starešina ubeđen u neophodnost svojih akcija, to jača volju i motiviše snage za postizanje ciljeva. Dakle, jedan od veoma značajnih načina vaspitanja volje je ubeđivanje. Snaga ubeđivanja, međutim, ne leži samo u golom ubeđivanju, nego u dokumentovanom objašnjavanju, izlaganju, prikazivanju pozitivnih primera (sadašnjih i ranijih), zatim u ličnom primeru starešina i vojnika koji u vojnoj službi i životu uopšte pokazuju naročitu moć savladavanja spoljnih i unutarnjih prepreka svojih voljnih radnji. S druge strane, u vaspitanju volje potčinjenih, starešina treba da što više doprinese uklanjanju spoljnih prepreka pri izvršavanju zadataka. To će i posredno i neposredno uticati na vaspitanje i jačanje njihove volje. Svakodnevna praksa da se zadaci izvršavaju do kraja, najbolji su primeri vaspitanja volje. U takvim uslovima starešina shvata svoje zadatke kao neopozive obaveze i teži da ih kompleksno izvrši. On u tome stiče trajnu pozitivnu naviku da izvršava sve zadatke, angažujući pri tom sve svoje duhovne i fizičke sposobnosti, vojna i opšta znanja. Ako u ratu treba da bude u zaklonu, i danas, na obuci, to mora praktikovati. Ako se noću na vatrenom položaju ne sme pušiti ne sme se ni danas u miru. Ako je planom obuke za sutra predviđen marš, starešina koji ima jaku volju, koji je odlučan i energičan, večeras sebe neće izvrgnuti neopravdanom zamoru, nesanicu za račun neracionalne zabave i slično, da bi bio odmoran, čvrst i sposoban za izvršenje zadatka.

*

Postoje i drugi problemi adaptacije starešina savremene armije. No svi ovde nisu mogli biti obuhvaćeni, pogotovo ne problem psihološke pripreme i adaptacije za savremeni rat u užem smislu, koji je u nas do sada fragmentarno obrađivan. Ovaj i drugi problemi zaslužuju posebnu pažnju i obradu.

General-potpukovnik
Tomislav KRONJA